

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Боян Любомиров Дуранкев, УНСС – София, Катедра
„Маркетинг и стратегическо планиране“,

член на Научното жури, съгласно Протокол № 27 от 10.12.2019 г. на НС на ИФС, в обявения в ДВ, бр. 89 от 12.11.2019 г. конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” в областта на висшето образование 2. „Хуманитарни науки и изкуства“, професионално направление 2.3 „Философия и етика“, научна специалност „Философия“¹ за нуждите на секция „Социални теории, стратегии и прогнози“

Със Заповед на Директора на ИФС № РД-09-773 от 18.12.2019 г. за утвърждаване на Научно жури за избор на „Професор” съм определен за член на Научното жури, а с решение на първото заседание на Научното жури съм задължен да изготвя рецензия по конкурса.

При подготовката на рецензията стриктно съм спазвал изискуемата структура за рецензия, съгласно чл. 45 от Правилника на ИФС – БАН за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности.

1. Общо описание на представените материали

Представената документация е в изискуем обем и отговаря на Закона за развитие на академичния състав и Правилника на Института за философия и социология – БАН за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. Документацията е отлично подготвена и представена, което съществено улеснява работата на рецензентите.

В обявения конкурс е подал документи един кандидат – доцент д.н. **Борислав Николов Градинаров**.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата

Доцент д.н. Борислав Градинаров е роден на 21.02.1960 г.

¹ Съгласно Класификация на областите на образование и обучение 2013 (ISCED-F).

След завършване на средното си образование следва „Философия“, като през 1985 г. става **магистър по философия** на СУ „Св. Кл. Охридски“, а през 1999 г. става и **магистър по право**, отново на СУ „Св. Кл. Охридски“. Подчертавам тази връзка на неговото висше образование, която му позволява да навлиза свободно и компетентно в общи и гранични области на хуманитарните науки като социална философия, философия на политиката, правото и икономиката, обща теория на държавата и правото, политическа икономия, политология, етика, административно право, право на Европейския съюз, медийно и комуникационно право и т.н.

Докторска дисертация защитава през 1989 г. в Институт по философия – БАН с тема: „Диалектическият закон – същност, специфика, функции“. **Доктор на науките** става през 2019 г в Институт за изследване на обществата и знанието – БАН, с тема на дисертацията „Социалният системен фактор (Системният генезис на неопределеността в обществото).

През 2006 г. ВАК присъжда на Борислав Градинаров научното звание „**старши научен сътрудник II степен**“ (приравнено на доцент) по научната специалност „Философия на културата, политиката, правото и икономиката“.

Кандидатът за „професор“ е отдавна известен **специалист** по право, философия, политика, етика, икономика и т.н., не само там, където е изследовател или преподавател, но и в други висши училища и на различни академични форуми в Република България.

Професионалното развитие на кандидата за заемане на академичната длъжност „професор“ бележи различни (във възходящ ред) стъпала. През периода от постъпването си на работа като изследовател в БАН и като преподавател в другите висши училища до сега той е участвал в различни специализирани академични прояви и научно-изследователски проекти, както и в различни научно-изследователски колективи. Това е една доста убедителна професионална (научна и практическа) кариера.

Освен всичко посочено, доцент д.н. Борислав Градинаров е придобил **допълнителна квалификация**, потвърдена като професионални умения и компетенции – проявява се с експертна и консултантска дейност: бил е юридически консултант към Съвета за електронни медии (2001-2003, 2007-2010 г.), канен е за рецензент на академични степени и длъжности, бил е Председател на научни журита. А през периода 2008 – 2013 г. е член на Управителния съвет на БАН. Забележително е че му е било поверено крайно отговорното редакторство и съставителство на пет

колективни монографии. Именно тези негови изяви подпомагат да се утвърди убеждението, че той е стойностен представител на българската академична общност.

3. Учебна дейност на кандидата от началото на кариерата му: лекции, упражнения, учебници и учебни помагала, ръководство на докторанти, специализанти и дипломанти

Като преподавател доцент д.н. Борислав Градинаров се е специализирал предимно в областта на философията, правото, политологията и етиката. От 1996 г. и до сега е преподавател. Високо ценен е от академичната общност, поради което му е гласувано доверие да се изявява и преподава в различни висши училища като Славянски университет, Великотърновски университет, УНСС (още от 2007 г.), БСУ. В справка са посочени 61 университетски проведени курса, но са фокусирани в областта на неговите специални интереси като „Увод в политологията“, „Методология на политическия анализ“, „Местна власт и управление“, „Юридическа етика“, „Медийно право“, „Философия и социология на дигиталното общество“ и т.н. – класически и модерни тематика. Те са взаимосвързани и в ясна логическа последователност. Отзивите за неговите изяви като убедителен преподавател и на двете места, където и аз преподавам (УНСС и БСУ) са най-високи и той е ценена личност в академичната ни общност. Това са сведенията за него от авторитетни колеги и отлични студенти, които имам от там повече от десетилетие и те са неизменно най-високи.

В този порядък бих желал да добавя, че кандидатът владее на високо ниво **руски, английски и френски език**, което (освен изключителната му разностранна любознателност) му е позволило да щудира свободно значим брой специализирана научна литература по въпросите на преподаваните дисциплини, част от която е индикирана и критично анализирана в неговите публикации.

Със сигурност студентите ползват някои от неговите монографии като **учебници**, а именно: „Медийно право“ от 2010 г. и „Юридическа етика“ от 2011 г., а част от публикуваните от него статии ~~вероятно~~ имат допълващ характер за магистрите.

Кандидатът е бил **научен ръководител** на двама докторанти, отчислени с право на защита и на четирима магистри.

Участвал е в някои **специални научни проекти**, отразени с приложените към конкурсните документи публикации.

4. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата, ясна характеристика на научните приноси: новост за науката (нови теории, хипотези, методи и др.); обогатяване на съществуващи знания; приложение на научни постижения в практиката и реализиран икономически ефект

4.1. Количествена оценка по нормативните критерии и показатели

Според приетия „Закон за развитие на академичния състав в Република България” кандидатите за заемане на академичната длъжност „Професор” се оценяват по съвкупност от критерии и показатели. Те са посочени императивно както в ЗРАСРБ, така също и в свързаните с тях изисквания, приети в **Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав на БАН.**

Отговор на базовите закони и допълнителните изисквания на Закона:

Чл. 76. (1) (изм. – 20.10.2014 г.) Кандидатите за заемане на академичната длъжност „професор” трябва да отговарят на следните условия:

1. да са придобили образователната и научна степен „доктор” - **придобил е;**
2. да са заемали академичната длъжност „доцент” в Университета или в друго висше училище или научна организация не по-малко от пет академични години – **има над 13 години стаж като доцент;**

или

3. ...;
4. (изм. 20.06.2011 г.) да са представили публикуван монографичен труд и/или равностойни публикации в специализирани научни издания (вкл. техни цитирания) или доказателства за съответни на тях художественотворчески постижения в областта на изкуствата – **има представени монографични трудове;**

5. (изм. 20.06.2011 г.) да са представили други оригинални научноизследователски трудове, публикации, изобретения и други научни и научно-приложни разработки или художественотворчески постижения, които се оценяват в тяхната съвкупност – **има представени научни трудове и публикации;**

Отговор на базовите закони и допълнителните изисквания на Правилника:

4. кандидат за академичната длъжност „професор” трябва да притежава образователната и научна степен „доктор” и научната „доктор на науките”, както и да има изискуемия в ЗРАСРБ стаж и да отговаря на минималните изисквания на БАН за съответната област на висше образование или професионално направление, както и на

изискванията, определени от НС на ИФС – БАН. **Притежава научната степен „доктор на науките“.**

5. списък на научните трудове с пълни библиографски данни, с които се кандидатства в конкурса, като трябва да е изпълнен един от следните критерии:

а) за кандидатите, които са доценти и доктор на науките – поне една публикувана монография, различна от дисертационния труд за „доктор“ и „доктор на науките“ и за заемане на академичната длъжност „доцент“; **Притежава.**

б) за кандидатите, които са доценти и доктор на науките – поне 15 научни статии и студии в специализирани научни издания, от които поне 3 публикации в реферирани чуждестранни или международни издания, които да не повтарят представените за придобиване на „доктор“ и „доктор на науките“ и заемане на академичната длъжност „доцент“; участие в поне 2 научноизследователски проекта, финансирани от външен източник и поне 5 научни доклада на национални или международни форуми; **Притежава.**

Доцент д.н. Борислав Градинаров е известен като **автор на редица стойностни публикации**. Специално за участието си в конкурса той е представил както следва: 2 монографии, 33 студии и статии в научни списания. Общият обем на публикациите на кандидата за „професор“ са над 1000 стандартни страници. Те не са включени в списъка на трудовете за получаването на образователната и научната степен „доктор“ и за „доцент“. Съвместните участия са коректно отразени.

Може да се заключи, че по линия на нормативни критерии и показатели за оценка на учебната и изследователската работа кандидатът **не само покрива, но количествено надхвърля минималните изисквания**. Тези факти са отразени при проучването на трудовете на кандидата.

4.2. Качествена оценка по критериите и показателите за научно-изследователската дейност

Според приетия Закон и Правилник, кандидатите за заемане на академичната длъжност „Професор“ се оценяват по съвкупност от критерии и показатели за научно-изследователската дейност. Приемам като проява не само на академична дързост, но и като изява на научна коректност **публикациите на кандидата**, които са оценени от рецензентите като стойностни (с добавена стойност!).

Ще акцентирам анализа си върху двете представени монографии.

Първата **монография на тема „Риск и антирискови стратегии”** (2020) е най-близка по характер до някои от моите научни изследвания². Впрочем, не може да не радва обстоятелството, че тя е предварително рецензирана от четирима високо компетентни рецензенти, указано в самата книга. Темата на монографията може категорично да се характеризира като пионерна и оригинална – това е първото академично изследване по тази проблематика у нас, тя е много актуална и изключително значима по степен на важност. Но не само темата е интересна и оригинална, най-ценното, според мен, е подходът към тази тема: системен и мултидисциплинарен. Именно чрез традициите и предимствата на системния подход авторът изследва системите и рисковете пред тях, което позволява изводите да звучат стойностно и оригинално. На свой ред, мултидисциплинарният подход е позволил да се изследват както под различен ъгъл на всеки от разглежданите рискове, така и да се стигне до синтез на изводите и оценките. Накрая, авторът е илюстрирал категорично високата си академична начетеност не само като е обхванал изследванията на най-значимите предходни изследователи, но и като е отразил собственото си отношение към техните изводи. Целта на автора на монографията е много амбициозна, а именно да изведе тези актуални проблеми на риска на преден план като дефинира и интерпретира различните му прояви. Четирите взаимосвързани части позволяват да се разгърнат и в ширина, и в дълбочина идеите за риска. Първата част (с. 21-66) изследва еволюцията на разбиранията за същността на риска и подходите към неговото осмисляне и използване. Стига се до извода че рискът е субективно оценявана възможност от настъпването на нежелани за индивида или за групата (общността) промени, загуби или последствия, а в по-широк смисъл: социално-детерминирано отношение на субекта (индивидуален, групов или корпоративен) към определен клас бъдещи, несигурни, но вероятни събития или обстоятелства, които могат да окажат неблагоприятно въздействие и да застрашат неговото съществуване, удовлетворяването на важни за него потребности или съхраняването на ключови негови ценности. Втората част (67-117) предлага нова автентична интерпретация на риска и извежда от нея класификация по две пресичащи се оси, върху които са проектирани две изследвани измерения на риска – неговата транзитивност и/или дистрибутивност. Стига се до извода, че рисковете, колкото и да изглеждат разнообразни по своя произход, характер, интензитет, местоположение,

² Дуранкев, Б., Икономическият риск. В: „Проблеми на народностопанското социално-икономическото планиране”. С., 1988, с. 89-111; Дуранкев, Б., Определяне на икономическия риск. В: „Планиране и баланс”, С., 1990, с. 116-124.

времетраене и т. н., е напълно възможно да бъдат класифицирани на основата на два показателя – транзитивност и дистрибутивност. Намирам тази част за много ценна и съдържателна, създаваща предпоставки за развитие на идеите за желаните и възможните прогнозираня на риска и съответното поведение спрямо него. Именно на тази основа в третата част (с. 118-205) се очертават и разкриват възможностите на антирисковите стратегии. Конкретиката е и по отношение на икономическия риск (например, в застраховането), и в рисковете за националната социално-икономическа система без/с членство в Европейския съюз. Логически в четвърта част (с. 206-250) се оценяват възможностите за прогностика на риска като елемент и важен етап на разработката и реализацията на антирискови стратегии. Приемам заключението в края (с. 251-260) не само като обобщаващо, но и като отправна точка за бъдеща научно-изследователска работа.

Научни приноси в монографията „Риск и антирискови стратегии“: (1) По убедителен начин е формулирана нова и доразвита дефиниция на риска, която я обвързва не просто с неблагоприятните измерения на бъдещето, а с ценностно-измеримите му състояния; (2) разработена и аргументирана е нова класификационна схема на рисковете; (3) предложени са възможни антирискови стратегии, в състава на които попада и култивирането на социален капитал; (4) в системата на националните рискове е осъществена преоценка на членството на България в Европейския съюз като антирискова стратегия, както и на динамиката на нейния суверенитет; (5) оригинално е развита идеята за прогнозирането на бъдещето и в частност – на рисковете, като са очертани границите на обективните възможности и субективните желания за подобна прогностика.

Другата монография е на тема „Медийно право“ (2016). Ще започна с две предварителни бележки. От една страна, няма да скрия, че за един неспециалист прочитът на тази книга е и удоволствие, и повод за размисли. Написана е стегнато, но на напълно понятен език и с оригинален стил. От друга страна, тя принуждава читателя да си припомни някои идеи от книгата за риска, особено в седма – дванадесета част (и особено – в последната). Може да послужи и като учебник за магистрите-юристи, но и за други сходни специалности. Но твърдя че тя е самостоятелно задълбочено научно изследване от специалист-професионалист. Няма да обременявам рецензията си с резюмиране на частите, ще се насоча към приносните моменти.

Научни приноси в монографията „Медийно право“: (1) В това пионерно за нашата страна изследване е предложена оригинална и мащабна дефиниция на

медийното регулиране; (2) разработена е пълна и аргументирана класификация на търговските съобщения, съобразена с разпоредбите на вътрешното и на международното медийно законодателство; не само не е пропусната модерната част от съвременното медийно право, но компетентно и подробно е характеризирани отношението между глобалната комуникационна мрежа (Internet) и глобалната информационна мрежа (World Wild Web) от гледна точка на специфичните за всяка от тези мрежи начини за организиране и регулация; (3) обобщени са условията и бариерите пред реализиране на основните комуникационни права на гражданите, като се очертава механизмът на изкривяване на достоверността и за манипулация на потребителите на медийни услуги; (4) задълбочено е анализирана „медийната сигурност“, но не самоцелно, а в контекста на националната сигурност.

Приемам всички останали представени публикации като имащи **пряко или косвено отношение към конкурса за „професор“** поради следните основания: те доказват много висока степен на познаване на методологията и методиката на научните изследвания в областта, за която кандидатства ~~— организация и управление на производството~~; те са основани на лични изследвания (библиотечни, научни или практически), които могат да бъдат използвани пряко в преподавателската дейност на кандидата; публикациите свидетелстват и са илюстрация на еволюцията в академичното израстване на доцент д.н. Борислав Градинаров, довело до публикации в специализирани издателства и издания, което само по себе си е гаранция за достатъчно високо научно равнище; в монографиите, студиите и статиите са развити класически и са изказани нови моменти за теорията и практиката на организацията и управлението на производството, особено в частта за лидерството на маркетинга. Научните публикации на кандидата съдържат оригинални авторски постижения, които определят мястото на доцент д.н. Борислав Градинаров в академичните среди; те са личен продукт на автора, при това всички представени значими трудове са рецензирани.

Научните интереси, съответно **научните приноси**, изразени в неговите лични и колективни публикации, могат да се подразделят в следните важни области:

1. *Доразвиване и доуточняване на теорията за:* приложение на системния подход при изследването на обществото и икономиката, на науката и извънпроизводствените услуги (най-вече: информационни и медийни); определяне и оценка на риска, както и на разработването на желани и възможни антирискови стратегии; медийното право и медийното регулиране в условията на капиталистическа пазарна икономика и демократично общество.

2. *Обобщени са теоретичните модели на основни процеси в обществото и икономиката, които пораждат риск, но и които изискват неговото управление, като те са преразгледани, осмислени и модифицирани от гледна точка на използване на системния подход.*

3. *Предложен и аргументиран е с подходящи научни доказателства и е апробирана приложимостта на прогнозируемостта на риска както от позициите на желаното му минимизиране, така и от гледна точка на обективните граници на прогностиката.*

4. *Чрез подходящи примери и казуси от практиката е доказана значимостта, логиката и функционалността на основни въпроси от развитието и приложението на системния подход за устойчиво развитие на съвременното общество, на икономиката, на модерната политика, на екологията, на глобалните процеси, на бъдещето на капитализма и т.н.*

5. *Анализите и синтезите в научните публикации на кандидата са не само академичен опит осмисляне на миналото и настоящето, на решените и нерешените въпроси на обществото, икономиката и науката, но и отправна точка на прогнози за бъдещето, за това, което трябва да се направи от сега, за да стане това бъдеще не просто екстраполация на тенденциите, а бъдеще на устойчивото развитие. Това е съществен допълнителен принос в огромна част от неговите публикации.*

Публикациите на кандидата могат да **обслужват учебния процес по редица учебни дисциплини.**

Обобщено **научните постижения** на доцент д.н. Борислав Градинаров могат да бъдат отнесени към групата на „съществено преосмисляне и обогатяване на съществуващите знания” и на „приложение на нови научни постижения в практиката”, а така също и получаване на нови данни и факти за изучавани социални и икономически обекти.

Казаното дотук ми дава основание да направя заключение че представените работи от кандидата за академичната длъжност „професор” по съдържание и по количество са **достатъчни за заемане на тази длъжност**. Наред с това трябва да се има предвид, че избраният научен профил отговаря на потребността за извършване на научни изследвания и преподаване в указаната научна специалност. Представените научни трудове и преподавателската дейност на кандидата покриват профила на обявения конкурс.

Както става ясно от гореизложеното, доцент д.н. Борислав Градинаров **покрива изискуемите количествени и качествени показатели и отговоря на поставените като задължително условие за участие в конкурса от ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, ППЗРАСРБ-БАН и ППНСЗАД-ИФС-БАН минимални национални изисквания.**

5. При колективни публикации – определяне на приноса на кандидата

Всичките 35 публикации са самостоятелно дело на автора.

6. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература (по негови данни): числови показатели (брой цитати, импакт фактори), вид на цитатите

Доцент д.н. Борислав Градинаров е известно име в академичните среди както с точните си попадения на научни теми, така и с компетентното им анализиране и ясно излагане на научен език. Притежава неоспорими аналитични способности, умее да работи ефективно в екип. Известен е като изключително **компетентен специалист, който се отличава с научно достойнство и професионална скромност.**

Именно поради тези причини кандидатът е **популярно име и респектиращ колега** както със задълбочените си познания, идеи и интерпретации на научни идеи, така също и с публичните си изяви на различни академични форуми. За илюстрация: **цитиран** е в монографии и колективни томове с научно рецензиране за периода 2000 - 2019 г. както следва: 11 пъти, а в нереферирани списания с научно рецензиране 8 – една респектираща статистика (тези цитирания са приложени като доказателство за покриване на минималните национални изисквания в таблицата за НАЦИД). Иначе цитиранията се много повече – в т. ч. и на чужди езици. Част от тях са посочени в CV-то. Обобщено са забелязани **53 цитирания**, което е свидетелство за най-висока степен на популярност.

Със сигурност колегата Борислав Градинаров **притежава още повече цитирания**, поне аз откривам няколко допълнително чрез https://scholar.google.bg/scholar?hl=bg&as_sdt=0%2C5&q=%D0%91+%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2&btnG=.

7. Критични бележки на рецензента по представените трудове, включително и по литературната осведоменост на кандидата

Всеки кандидат за „професор“ може да бъде предизвикан към по-нататъшна еволюция на своите възгледи и научни идеи. Изкушенията на един рецензент могат да

бъдат огромни, особено ако рецензентът иска да „блесне“ пред другите членове на Научното жури. Бил съм свидетел на подобни изкушения на различни „авторитети“. Не като забележки, не като въпроси, а наистина като **препоръки** ще добавя няколко изречения. Те са от добри колегиални чувства, от идеята че чрез тях кандидатът може (а и трябва) да мисли както за своето бъдеще, така и за бъдещето на науката, която ще продължи да развива в академичните си търсения:

7.1. По тази причина, творчеството на кандидата за „професор“ е желателно да бъде още по-достъпно и още по-публично. От тази гледна точка, препоръчително е да популяризира творчеството си още по-представително и по-убедително чрез изяви като **нови научни публикации (статии, включително и научно-популярни) и въвличане в нови спорове на академични форуми у нас и в чужбина**. Кандидатът притежава завидни научни натрупвания и остро перо, трябва да ги използва в още интересни дискусии. Така например и обществото, и икономиката, и даже науката не стоят абстрактно във въздуха, а се проявяват в различни вариации и форми в условията на **капитализъм**. Този факт се изследва от големите световни авторитети, предлагам да се изследва и от колегата Градинаров, който има голям потенциал. Тази моя бележка трябва да се възприема като колегиална „препоръка“ и „насърчение“ на кандидата за „професор“ по повод предстоящите му наши и международни научни прояви. Тази бележка не е от такъв характер, че да оспорва приносите на кандидата за академичната длъжност „професор“.

7.2. Намирам за много продуктивно **написването на учебници по останалите водени дисциплини**, особено ако са дискуссионно представени, както може той.

Ако мога да бъде полезен в насърчаването на изследванията, ще го направя.

8. Лични впечатления на рецензента за кандидата и други данни, непосочени в предходните точки

Още тук трябва да споделя, че наблюдавам по **пряк** (чрез статиите му и като докладчик на различни конференции) и **косвен** начин (предимно чрез мнението на колегите и студентите) личностната, интелектуалната и в частност – научната и преподавателската еволюция на кандидата за „професор“, а също така познавам в детайли някои от най-съществените му научни продукти (и съм един от първите, запознати с неговата дисертация „Силата на системния фактор“).

Цена го високо като скромен, задълбочен, компетентен, съвестен, коректен, широко скроен академичен изследовател и преподавател.

Нямам роднински връзки с кандидата. Не притежаваме съвместни публикации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Доцент д.н. Борислав Градинаров в качеството му на кандидат за академичната длъжност „професор” отговаря на приетите препоръчителни научни и наукометрични формални изисквания. **Научната продукция** на кандидата съдържа резултати, представляващи научни и научно-приложни приноси; насочена е към усъвършенстване на науката и в частност на философските аспекти на теорията на системите и риска.

Доцент д.н. Борислав Градинаров е **признат изследовател и уважаван учен** в сферата на философията и особено в областта на теория на системите и риска.

Въз основа на запознаването с предоставените научни трудове, тяхната значимост, съдържащите се в тях научни и приложни приноси, намирам достатъчни основания да предложа доцент д.н. Борислав Николов Градинаров да бъде избран на академичната длъжност „професор“ в областта на висшето образование 2. „Хуманитарни науки и изкуства“, професионално направление 2.3 „Философия и етика“, научна специалност „Философия“ за нуждите на секция „Социални теории, стратегии и прогнози“ на БАН. Убеден съм, че заемането на академичната длъжност „професор” ще бъде напълно заслужено и ще предостави нови добри възможности за бъдещо му научно творчество и изяви като преподавател.

Член на научното жури:

(проф. д-р Боян Любомиров Дуранкев)

четвъртък, 27 февруари 2020 г.